

NIEM Rīcības partneru tikšanās 16/04/2020 par ārkārtējās situācijas ietekmi uz starptautiskās aizsardzības saņēmēju uzņemšanu un integrāciju Latvijā¹

Domnīca "PROVIDUS" 16.aprīlī organizēja pirmo šā gada Rīcības partneru tikšanos tiešsaistes vietnē *Zoom*. Rīcības partneru tikšanās tiek rīkotas vairākas reizes gadā projektā NIEM (Starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrācijas izvērtēšana un uzlabošana). Uz tikšanos bija aicināti pārstāvji no Labklājības, Iekšlietu un Kultūras ministrijām, Rīgas Domes, ANO Bēgļu aģentūras Ziemeļeiropas reģionālās pārstāvniecības, kā arī no dažādām nevalstiskajām organizācijām, lai apspriestu COVID-19 ietekmi uz starptautiskās aizsardzības saņēmēju situāciju Latvijā. Kopā tikšanās reizē piedalījās 23 cilvēki.

Patvēruma procedūra

Iekšlietu ministrijas pārstāvis S.Barks ziņoja, ka ārkārtējās situācijas laikā patvēruma procedūra kopumā nav būtiski mainījies. Šobrīd robežas ar Krieviju un Baltkrieviju ir slēgtas, bet pārvietošanās starp Eiropas Savienības valstīm ir ierobežota. Pagaidām nav fiksēti mēģinājumi šķērsot tā saukto zaļo robežu. Līdz ar to ārkārtējās situācijas laikā ir saņemts tikai viens patvēruma pieteikums no personas, kura bija ieradies Latvijā pirms š.g. 14. aprīļa. Intervijas patvēruma pieprasījuma izvērtēšanai šobrīd notiek tiešsaistē. Robežsardzes darbinieki ir apmācīti par nepieciešamajiem piesardzības pasākumiem saskarsmē ar ieceļotājiem COVID-19 pandēmijas laikā.

Apstākļi Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā

Patvēruma meklētāju izmitināšanas centra (PMIC) direktors P.Grūbe ziņoja, ka šobrīd PMIC uzturas 72 cilvēki un ir ieviesti dažādi drošības pasākumi:

- intervijas starptautiskās aizsardzības saņēmēja statusa iegūšanai notiek tiešsaistē;
- PMIC strādā ārsts un medmāsa, un iemītniekiem tiek regulāri mērīta temperatūra;
- izmitināšanas centrā vienlaikus var atrasties tikai divi Latvijas Sarkanā Krusta (LSK) pārstāvji, lai nodrošinātu sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumu;
- centrā ir izvietotas infografikas ar informāciju par situāciju un nepieciešamajiem higiēnas pasākumiem vairākās valodās, ko ir sagatavojis LSK ar biedrības "Patvērums 'Drošā māja'" un ANO Bēgļu aģentūras atbalstu;
- iemītniekiem tiks izdalītas maskas;
- Centra iemītnieku pārvietošanās kustība nav ierobežota, bet ir samazināts pieejamo e-talonu skaits;
- PMIC ir pieejami datori, kurus var izmantot attālinātām mācībām, taču to skaits ir neliels.

Tomēr īpašs rīcības plāns pašreizējās situācijas pārvaldībai vai rīkojums par nepieciešamajām darbībām un drošības pasākumiem no atbildīgajām ministrijām nav bijis.

Veselības aprūpe

PMIC iemītniekiem ir pieejams ārsts un medmāsa. Ārpus centra dzīvojošajiem, līdzīgi kā pārējiem iedzīvotājiem, ārsta vizītes ir pārceltas vai atceltas, kas rada papildu darbu sociālajiem mentoriem. Darbinieki no veselības aprūpes iestādēm informāciju par vizīšu atcelšanu vai pārcelšanu sniedz latviski, tāpēc ir nepieciešama mentoru un tulku iesaiste, lai vienotos par jauniem vizītes datumiem.

¹ Projekts "Starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrācijas izvērtēšana un uzlabošana" tiek īstenots ar Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda finansējumu un LR Kultūras ministrijas līdzfinansējumu.

Kopumā visi starptautiskās aizsardzības saņēmēji ir informēti par notiekošo, aktīvi seko līdzi jaunumiem un paši cenšas iegūt informāciju par ierobežojumiem un ieteikumiem no valdības puses. Ir izveidotas divas grupas lietotnē *WhatsApp* saziņai arābu un dari valodās neformālai saziņai.

Tomēr ir jūtama psiholoģiska spriedze, ko papildina neziņa par to, kas notiek ar radniekiem, kuri joprojām atrodas citās valstīs, jo ģimenes apvienošana šobrīd nav iespējama. Turklāt, ja ir gaidāma deportācija pēc negatīva lēmuma patvēruma pieprasījuma gadījumā, šobrīd nav zināms, cik ilgi būs jāpaliek ieslodzījumā kādā no ārzemnieku aizturēšanas centriem.

PMIC šobrīd īslaicīgi nav pieejami psihologa pakalpojumi, tiek veikts iepirkums par jauna pakalpojuma uzsākšanu. Kolīdz psihologa pakalpojums atkal būs pieejams, būs jāpārdomā konsultāciju norise, jo tajās nereti jāpiedalās tulkam, kas nozīmē lielāku cilvēku skaitu vienā telpā. Visiem starptautiskās aizsardzības saņēmējiem ir pieejamas psihologa konsultācijas 'Informācijas centrā iebraucējiem', kuras šobrīd tiek nodrošinātas attālināti.

Izglītība

Izglītības procesa nodrošināšana skolēniem un pieaugušajiem, kas iesāk vai turpina integrācijas procesu, šobrīd ir apgrūtināta. Skolēniem jāpiedalās mācību procesā attālināti, taču E-klase ir pieejama tikai latviski, ne vienmēr ir pieejamas viedierīces un līdz šim tik nozīmīgais latviešu valodas asistenta atbalsts nereti nav pieejams. Sociālie mentori var sniegt palīdzību, tomēr ne pilnvērtīgi, jo mācību process ir laikietilpīgs un mentoriem nav iespējas tik daudz stundu veltīt šim atbalstam. Vecāku spēja palīdzēt arī ir ierobežota, galvenokārt trūkst latviešu valodas zināšanu dēļ. Ne visas izglītības iestādes ir pretimnākošas un šobrīd nenodrošina latviešu valodas asistenta attālinātus pakalpojumus. Mazākumtautību skolās situācija ir nedaudz vieglāka, jo komunikācija var notikt arī krievu valodā. Minēto izaicinājumu dēļ šobrīd tiek iekavēta mācību vielas apgūšana un pastāv uztraukums, ka bērni nevarēs pabeigt attiecīgo klasi.

Viens no pagaidu risinājumiem, ko šobrīd attīsta LSK, ir brīvprātīgo līgumu slēgšana ar Latvijas Universitātes pedagoģijas studentiem, kuri palīdzēs mācību procesā, vienlaikus šādi iegūstot kredītpunktus par praktisko darbu.

Līdzīgas problēmas ir pieaugušajiem, kas ir uzsākuši vai turpina latviešu valodas apguvi un citus integrācijas pasākumus. Tomēr, kā norādīja Kultūras ministrijas pārstāve, latviešu valodas kursus tiešsaistē šobrīd turpina sniegt vairākas PMIF projektus īstenojošās organizācijas, un vairāk informācijas iespējams uzzināt, vērstoties pie katras organizācijas atsevišķi. Papildus, Latviešu valodas aģentūra tiešsaistē piedāvā vairākus informatīvos resursus.

Rīcības partneru tikšanās laikā PMIC vadītājs un biedrības "Patvērums 'Drošā māja'" pārstāvji vienojās par risinājumu integrācijas kursu nodrošināšanai patvēruma meklētājiem attālināti.

Nodarbinātība un finansiālais nodrošinājums

Līdz sanāksmes norisei kopš ārkārtējās situācijas sākuma neviens no strādājošajiem starptautiskās aizsardzības saņēmējiem nebija zaudējis darbu. Tomēr sagaidāms, ka tiem, kas ir ieguvuši bēgļa vai alternatīvo statusu tikai nesen, nodarbinātības iespējas būs mazākas, kas apgrūtinās arī integrācijas procesu. Turklāt, kā minēts iepriekš, var kavēties arī latviešu valodas apgūšana, kas ir nozīmīgs apstāklis darba uzsākšanai. Tāpat var būt apgrūtināta mājokļa atrašana ārkārtējās situācijas laikā.

Tā kā sociālekonomiskās iekļaušanās process kopumā šobrīd ir apgrūtināts, ir jāapsver iespēja pagarināt ikmēneša pabalsta saņemšanas ilgumu. Ņemot vērā, ka pabalstu izmaksa tiek pagarināta arī citās jomās, šāda pieeja būtu attiecināma arī uz starptautiskās aizsardzības saņēmējiem.

Tomēr, ja kāds starptautiskās aizsardzības saņēmējs zaudētu cita veida ienākumus ārkārtējās situācijas laikā, būtu iespēja pretendēt uz atbalstu no pašvaldības. Saskaņā ar 2020.gada 5.aprīļa likumu "[Par valsts institūciju darbību](#)

ārkārtējās situācijas laikā saistībā ar Covid-19 izplatību” 35.pantu, Ārkārtējās situācijas laikā pašvaldība sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību pamatvajadzību nodrošināšanai var piešķirt arī mērķa grupai, kas neatbilst Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 3. panta nosacījumiem, ja personas pamatvajadzības nav iespējams nodrošināt citā veidā. Tiesa, lai saņemtu pabalstu, ir nepieciešams deklarēt dzīvesvietu kādā no pašvaldībām, kas bieži vien nav iespējams dažādu iemeslu dēļ: nepietiekamas finanses, izīrētāju nevēlēšanās piekrist deklarēšanās faktam u.c. Šo nosacījumu ir nepieciešams pārskatīt, lai nodrošinātu efektīvu finansiālā atbalsta pieejamību īpaši ārkārtas situācijas laikā.

Vardarbība ģimenē

Nemot vērā potenciāli pieaugošo materiālo un psiholoģisko spriedzi, ir jāaktualizē jautājums par iespējamo vardarbību ģimenē. LSK pārstāvji norādīja, ka nesen notikušajās apmācībās, ko vadīja ANO Bēgļu aģentūras pārstāvji, šis aspekts tika analizēts, tomēr tas ir grūti identificējams. Jānorāda, ka šajos apstākļos atbildība un slogs uz sieviešu pleciem ir palielinājies, jo papildus nepieciešamajiem integrācijas procesa pasākumiem, ir jāpalīdz bērnu izglītībā, jāgatavo ēst un jāveic citi mājas darbi.

Tiesu administratīvie procesi

Nemot vērā ārkārtas situāciju, patvēruma lietas šobrīd tiek izskatītas rakstiski, kas šajā kontekstā rada papildu sarežģījumus, jo jauni pierādījumi un liecinieku pieaicināšana ir apgrūtināta vai pat neiespējama. Latvijas Civiltiesību centrs ir par to informēts, tomēr Administratīvā procesa likums šādu situāciju pieļauj.

Pakalpojumu pieejamība

LSK turpina attālināti nodrošināt sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumus. Pārstāvji no ‘Drošās mājas’ norādīja, ka tulka pakalpojumi šobrīd ir pieejami **18 stundas nedēļā** – par astoņām stundām vairāk nekā iepriekš. Tulka pakalpojumi arī pagaidām tiek nodrošināti attālināti. Jāturpina monitorēt, cik lielā mērā attālināta atbalsta sniegšana ietekmēs starptautiskās aizsardzības saņēmēju uzņemšanu un integrāciju Latvijas sabiedrībā.

Rekomendācijas turpmākai darbībai:

- Iekšlietu ministrijai izstrādāt rīcības plānu potenciālam COVID-19 uzliesmojumam PMIC “Mucenieki”. Kā redzams no citu valstu pieredzes², bēgļu nometnes vai patversmes ir viens no kritiskiem objektiem, līdzīgi kā patversmes, pansionāti un kopmītnes;
- Labklājības ministrijai izvērtēt iespēju pagarināt ikmēneša pabalsta izmaksu tiem starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, kuriem pabalstu izmaksa turpinās vai tiek uzsākta ārkārtējās situācijas laikā, jo šobrīd sociālekonomiskās iekļaušanās procesa norise ir apgrūtināta;
- Izglītības un zinātnes ministrijai rast iespēju nodrošināt latviešu valodas asistenta atbalstu attālināti, lai atbalstītu starptautiskās aizsardzības saņēmēju bērnu iesaisti izglītības procesa norisē;
- Sadarbojoties pakalpojumu sniedzējiem LSK un biedrībai “Patvēruma ‘Droša māja’” regulāri atjaunot informāciju par starptautiskās aizsardzības saņēmējiem pieejamo atbalstu interneta vietnēs www.beglis.lv un www.integration.lv, kā arī atbilstošajos organizāciju profilos sociālajos tīklos.
- Pašvaldībām pārskatīt nosacījumu par deklarētas dzīvesvietas nepieciešamību finansiālas palīdzības sniegšanai starptautiskās aizsardzības saņēmējiem.

² Portugālē vīruss izplatījies kādā hostelī, kurā tika izmitināti patvēruma meklētāji: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-portugal-asylum/coronavirus-sweeps-through-portuguese-hostel-housing-asylum-seekers-idUSKBN2221SH>, Grieķijā vairākās bēgļu nometnēs ieviesta karantīna pēc pozitīviem Covid-19 analīžu rezultātiem to iemītnieku vidū <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/greece-quarantines-second-migrant-camp-after-covid-19-case-confirmed/>.